

ברכת המזון (23)

ברוך אתה.... הטוב והמטיב

יש מקום ליתן טעם מדוע על הא דלא הסריחו אמרינן הטוב, ועל שניתנו לקבורה אמרינן המטיב. והנה מקורה של ברכת הטוב והמטיב הראו הראשונים שהיא מתהלים (ק"ט. כח) על שם הכתוב "טוב אתה ומטיב למדני חקיך", שבהאי קרא נקרא ה' טוב וגם מטיב, ואע"ג דבהאי קרא שניהם על ענין אחד, דהיינו 'למדני חקיך', מכל מקום מעצם היותן שתי הגדרות טוב ומטיב, יש לומר שחלוקים הם במשמעותם. יתר על כן יש לומר, דמהא דכתיב "טוב אתה ומטיב", מוכח שתיבת 'אתה' באה להפריד ביניהם, דאי לא הכי הוה ליה למימר "כי טוב ומטיב אתה" ולא "כי טוב אתה ומטיב". ומתחילה יש להבין את משמעות ההבדל ביניהם. ובפשטות, ההבדל בין שתי הגדרות אלו ברור, שטוב הוא שם תואר ומטיב הוא פועל, והביאור הוא שתואר טוב הוא עצם התואר אף ללא פעולות כלל והיינו בשב ואל תעשה, ואילו מטיב קרוי על היותו מטיב בפועל, דהיינו בקום ועשה. ולפ"ז אתי שפיר שהטוב תקנו על שלא הסריחו והא בשב ואל תעשה, והמטיב על שהובאו לקבורה דהיינו בקום ועשה. ואפשר לומר שאף על היין תקנו ברכה זו מהאי טעמא, דהיינו על עצם היין הטוב, ועל היותו משביח והולך המטיב. ובאבן עזרא (תהלים ק"ט. סח) כתב וז"ל: טוב בלי בקשה, ומטיב למבקש עכ"ל. ואפשר שכוונתו על זה הדרך. **"אבודרהם"**

למה דוקא לזכר הרוגי ביתר תיקנו ברכה "ברוך אתה.... הטוב והמטיב"

"הטוב והמטיב" תקנוה כנגד הרוג ביתר. אולם בירושלמי (ברכות פרק ז. ה"א) הובא דעתו של ר' ישמעאל הסובר שגם ברכת הטוב והמטיב היא מדאורייתא, וכך דרש את הפסוק (דברים ת. י): "ואכלת ושבעת וברכת", זו ברכת הזימון, "את ה' אלוקיך", זו הזן את הכל, "על הארץ" זו ברכת הארץ, "הטובה" זו ברכת בונה ירושלים וכו', "אשר נתן לך" זו הטוב והמטיב, אך בבבלי שלפנינו, וכן דעת הפוסקים שהטוב והמטיב אינה מדאורייתא אלא מדרבנן. יש לשאול: מדוע דוקא לגבי הרוגי ביתר תקנו הטוב והמטיב, והלא עוד לפני כן נהרגו בעוונותינו הרבים כמה וכמה אלפים ורבבות מישראל ולא תקנו חז"ל שום ברכה? ויש על זה כמה תירוצים.

1) כתוב במדרש שאנדריינוס קיסר הרשע נטל את הרוגי ביתר ועשה מהם מחיצות סביב הכרמים לגדר, ועמדו שלוש שנים, והיה גנאי וביזוי חכמה ותורה בזה, וכשמת אותו הרשע

ה"אמן" היחידה שאדם עונה אחר ברכת עצמו בונה (ברחמיו) ירושלים, אמן.

אין אח וריע ל"אמן" זה, שהרי בדרך כלל אין אדם עונה אמן אחר ברכת עצמו, וכאן הטעם הוא כפי שהתבאר בגמרא (ברכות מה:), שזה משום שבברכה זו מסתיימת ברכת המזון דאורייתא, שהרי ברכת הטוב והמטיב שאחריה אינה מדאורייתא, וכך התבאר בטור ובשולחן ערוך (סי' קפח), שאמן זה באה להבדיל בין חלק ברכת המזון שהוא מדאורייתא לחלק שאינו אלא מדרבנן. ידוע שיטת הראשונים שהביאו בשם הירושלמי, שבכל סיום ברכה יש לומר אמן, אלא שאנו לא נוהגים כך. ונראה שמחלוקת זו תלויה במחלוקת לגבי מקור מצות עניית אמן, אחר ברכת חבירו כאשר אינו מוציאו ידי חובתו: אם נאמר שאמן זו נלמדת מהפסוק "כי שם השם אקרא הבו גודל לאלוקינו", הרי לא נוכל ללמוד חיוב אמן אלא לשומע ברכה מחבירו ולא על ברכת עצמו, אולם אם נאמר שאמן זה אינו אלא מדרבנן ואין לו סמך במקרא, יש לומר שאפילו על ברכת עצמו אפשר שמצווה לענות אמן. והנה קיימא לן ש"גודל העונה אמן יותר מהמברך", וביאר הנציב שזה משום שקיימא לן שלומדים מהפסוק "כי שם השם אקרא הבו גודל לאלוקינו", ולכן לא נהגו לענות אמן על ברכת עצמו, אלא רק בבונה ירושלים, כדי להראות שכאן נגמר ברכת המזון דאורייתא, וכמו שדוד המלך סיים את כל ד' ספרים של תהלים באמן.

ספר "מרומי שדה" נצי"ב מוזאלוז'ין (ברכות)

טעם ברכת הטוב וממטיב

ברוך אתה.... הטוב והמטיב

אמרינן במסכת ברכות (דף מח:): שברכת הטוב והמטיב ביבנה תקנוה. פירוש, בית דין של רבן גמליאל הזקן שביבנה תקנוהו, על הרוגי ביתר, שהיתה עיר גדולה, והיו בה כמה אלפים ורבבות מישראל, ואחר כך גברה מלכות עליהם ולכדום ונהרגו כולם, ואז נגדעה לגמרי קרן ישראל, ונשארה נבלתם מאכל לעוף השמים זמן רב והיתה חרפה גדולה לישראל, עד שישבו רבן גמליאל ובית דינו כמה ימים בתענית, ובזבזו אוצרות אבותיו, עד שנתנה להם רשות לקברם, ואז תיקנו ברכת הטוב והמטיב על רוב הטובה הזאת. ותקנוה בסעודה לפי שהוא מקום השמחה, ולכן תקנוה גם על שינוי היין ועל שמועות טובות ועל הגשמים, וזהו הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו כל אותו הזמן שנשארו על פני האדמה, והמטיב שניתנו לקבורה, דהיינו טובה על טובה.

"אבודרהם"

בטלה אותה גזירה וניתנו אותם ההרוגים לקבורה, ולכן תיקנו ברכת הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו כל אותן שלוש שנים, והמטיב שניתנו לקבורה, ומה שתיקנו בברכת המזון כדי שנזכור אותה תמיד.

(2) טעם אחר: בשביל שברכת המזון הוא כולו הודאה לה' יתברך, ואנו מתפללין לפניו שיחזיר קרן ישראל כבראשונה, ולכן סמכה אצל 'בונה ירושלים', וכתב האש"ר (ברכות פ' שחושה שאכלו) שנאמר בירושלמי, כשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד, לכן סמכה אצל בונה ירושלים.

(3) טעם אחר: למה אנו אומרים על היין הטוב והמטיב, שניתנו לקבורה, בשביל שבצרו אומות העולם את כרמיהן מדמם של ישראל שבע שנים בלא זבל, כפי שלמדנו במסכת גיטין (פרק הניזקין), ולכן נתקן על היין, שהוא אדום כמו דם, כדי שנזכור אותו הנס שלא הסריחו אנשי הרוגי ביתר ושנתנו לקבורה.

(4) טעם אחר: מה שתקנו בברכת המזון, הוא כדי שאם ימשוך אדם עצמו בסעודתו וישתה יין, יזכור הרוגי ביתר ויזכור יום המיתה ולא ימשוך עצמו בריבוי היין, ולכן כשיזדמן לו יין אחר, בין שיהיה לבן בין שיהיה אדום, מברך על השני הטוב והמטיב, כדי שיזכור הרוגי ביתר ולא ימשך אחר היין.

ספר "כמוצא שלל רב ברכת המזון"

כדי שהחי יתן אל לבו את סופו

ברוך אתה.... הטוב והמטיב

נראה שתקנו הטוב והמטיב, שלא תאמר כיון שלא הסריחו אין כאן צורך לקבורה, שהרי גם בלי קבורה לא יתבזו, אבל באמת הקבורה איננה צורך הגוף לבד רק גם כן צורך הנפש, כי כל זמן שלא ישוב העפר אל הארץ, לא תשוב הרוח אל האלוקים, כדכתיב בקהלת (יבז) **"וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה"**. ולכן תקנו המטיב, שניתנו לקבורה, והסמיכוהו לברכת המזון, שהחי יתן אל לבו כי סופו להסריח, שהרי באלו חשבינן לנס שלא הסריחו, ולכן לא ימלא בטנו כבטן הרשעים, כי על ידי זה מתרבה הבשר, ועיקר הסרחון הוא מהבשר, וצדיק אוכל לשובע נפשו, לקיום הנפש ההכרחי ומסתפק במועט. ותקנוה סמוך לבונה ירושלים, להחזיק אותנו בגלות, שלא נחשוב חס ושלום שכיון שאנחנו חוץ לארץ הקדושה ואין לנו משכן ושכינה בתוכנו, א"א לנו להתגבר על יצרנו הרע שמחטיא אותנו ואיך נוכל לעמוד נגדו שהוא מלאך ואנחנו בשר, ונחשוב שעל כרחנו יחטיא אותנו ונסריח בסרחון העוונות שאין סרחון גדול מזה, לכן הראה אותנו הקב"ה מופת זה בהרוגי ביתר, כי האדם

בחייו הנפש אשר בקרבו משמרו שלא יסריח הבשר, והרי בהרוגים הללו, אף שנסתלקה הנפש מן הגוף, אעפ"כ היתה חופפת מבחוץ להחזיק הבלא דגרמי הנשאר אחר מיתה ולהשפיע בהבל הזה שיגן על הגוף שלא יסריח, כן אנחנו, אף שאנחנו חוץ למקום השכינה, השכינה לא זזה מכותל המערבי ומשם משפעת עלינו לסייע להבא לטהר, שיוכל לשמור עצמו מסרחון העבירות בקדושת התורה. *"צל"ח" מסכת ברכות*

הלכה: מילה: חיוב האב למול את בנו, חיוב כל ישראל
כתב השו"ע (סי' רמ"א ס"א): אם לא מל האב את בנו חייבים בית דין למולו, כתב הפסקים ותשובות (אות א): ואין חובה זו מוטלת דוקא על בית דין, אלא על כל איש מישראל שיש בידו לעשות, והרואה ילד ערל ולא מלו הרי זה עובר על מצוה עשה עד שימול אותו כאילו הוא בנו. ולא הוזכר בית דין, אלא מפני שהם ממונים על הציבור להזהירם על המצוות, וכן מפני שיש בידם כח לכפות. *ספר "פסקים ותשובות" יו"ד*

פתגם: הכל תלוי במבט, מבעד לחלון משתקפים בוץ ושמים.
ספר "שמחלה"

חקירה: כלאי בגדים

האיסור הוא הערבוב של המינים, או החיבור שלהם (משנת יו"ד כד: רמב"ם, חיבור). *ספר "קובץ יסודות וחקירות"*

סיפור: לפי מנהג המקום: משכיל אחד שאל את המלבי"ם: מקובל בדינינו שהרואה רב, קם בפניו, הרואה כלב יושב מה דינו של אדם הרואה רב וכלב כאחד? אין הלכה פסוקה בענין זה, השיב המלבי"ם, אלא נוהגים לפי מנהג המקום, הבה נצא שנינו לרחובה של עיר ונראה כיצד הבריות נוהגים.

ספר "חד וחלק" חלק א' (דף ל)

שבת שלום

יוצא לאור לרפואה שלימה של דינה בת מרים, אברהם בן רבקה, מאיר בן גבי זווירה, אליהו בן תמר, ראובן בן איזא, ששא בנימין בין קארין מרים, מיכאל צ'רלי בן ג'ולייט אסתר, ויקטוריה שושנה בת ג'ויס חנה, רפאל יהודה בן מלכה, אליהו בן מרים, שלמה בן מרים, שמחה ג'וזת בת אליו, אבישי יוסף בן שרה לאה, אוריאל נסים בן שלמה, רבקה בת ליוזה, ריש'רד שלום בן רחל, נסים בן אסתר, מרים בת עזיזא, חנה בת רחל, דוד בן מרים, יעל בת כמונה, חנה בת ציפורה, ישראל יצחק בן ציפורה, יעל רייזל בת מרטין היימה שמחה. זיווג הגון לאלודי רחל מלכה בת חשמה, הצלחה לחנה בת אסתר וליונתן מרדכי בן שמחה ברכה זרע של קיימא לבנה מלכה בת עזיזא וליאור עמיחי מרדכי בן ג'ייזל לאוני. לעילוי נשמת: ג'ינט מסעודה בת ג'ולי יעל, שלמה בן מחה, מסעודה בת בלח, יוסף בן מייכה. מוריס משה בן מרי מרים. משה בן מזל פורטונה. שמחה בת קמיר.

